

ideellt forum
i Svenska kyrkan

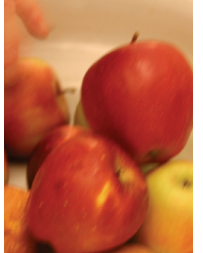
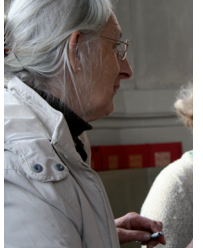
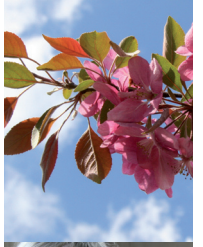
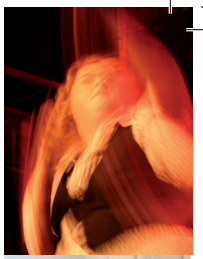
#3

LARS RUBIN

Engagemang och sammenhang

Varför arbetar man frivilligt
och hur kan fler bli aktiva?

IDEELLT FORUMS SKRIFTSERIE

Inledning

Välkommen till nummer 3 i Ideellt forums skriftserie. Fokus i denna skrift är motiv och drivkrafter till frivilligt engagemang inom Svenska kyrkans internationella arbete. Bakgrunden är en avhandling som Lars Rubin presenterade vid Lunds Universitet: *Engagemang i Lutherhjälpen. Studier av motiv och drivkrafter hos frivilligt aktiva*.

Det arbetet presenterar Lars här i en lättillgänglig form med förhoppningen att det ska inspirera frivilligt engagemang i kyrka och samhälle.

Denna skrift: Engagemang och sammanhang är en sammanfattning av de viktigaste resultaten från Lars Rubins undersökningar av motiv bakom frivilligt engagemang.

För att vi som kyrka ska kunna öppna upp för ett vitalt och nytt engagemang är det nödvändigt att känna till att engagemanget är mångfacetterat, att det måste synliggöras och uppmuntras. Den här skriften vill hjälpa församlingarna att allt mer synliggöra församlingens frivilliga och ideella som viktiga medarbetare i kyrkan.

Fredrik Hedlund

SAMORDNARE FÖR IDEELLT FORUM I SVENSKA KYRKAN

FÖRFATTARE

Lars Rubin

OM HÄFTET

Detta häfte är en del av en skriftserie som Ideellt forum i Svenska kyrkan ger ut med start hösten 2009. Ambitionen är att skriftserien ska vara en hjälp att fördjupa samtalen omkring det ideella arbetets betydelse i Svenska kyrkan. Under 2009 gavs två häften ut.

#1 *10 ord om frivillighet* av Biskop Hans-Erik Nordin

#2 *Ovärderligt, om uppmuntras kraft och frivillighet i Svenska kyrkan* av Mats Hermansson

Tidigare har Ideellt forum och dess huvudmän bland annat gett ut boken *Delaktig* och studiehäftet *Tänk om*.

OM IDEELLT FORUM

Ideellt forum i Svenska kyrkan är en mötesplats för samarbete kring den övergripande målsättningen att stärka delaktigheten i det lokala församlinglivet i Svenska kyrkan. Vi tror att en kyrka som präglas av mångas delaktighet och engagemang är en kyrka som har framtiden för sig.

BESTÄLLNING

Skriftserien kan beställas från Sensus studieförbund service@sensus.se alt www.sensus.se

Förord

Varför arbetar man frivilligt? Är det viktigt att öka det frivilliga engagemanget? Hur gör man i så fall det? Det är några av de mycket aktuella frågor som diskuteras i denna skrift. I Sverige och runtom i världen arbetar många människor ideellt. Hängivna insatser görs i såväl små som stora sammanhang, enskilt eller inom t.ex. folkrörelser, alternativrörelser och kyrkor. Många är de som på olika sätt engagerar sig för andra människor.

Denna skrift är indelad i tre delar. **Del 1** är en teoretisk genomgång av motiv och drivkrafter för ideellt engagemang. Här diskuteras vilken betydelse det moderna föränderliga samhället har för frivilligt engagemang och olika tankar kring motiv och drivkrafter bakom engagemanget. **Del 2** redovisar resultaten från bl.a. enkäter och intervjuer av frivilligt aktiva. Här får de frivilligt engagerade själva komma till tals. **Del 3** är förslag på en konkret modell för att utveckla det frivilliga engagemanget i Svenska kyrkan. Till varje avsnitt finns samtalspunkter att diskutera i grupp och att fundera över enskilt, samt uppgifter att göra tillsammans. Ett särskilt fördjupningsmaterial finns för den som leder gruppen eller för den deltagare som själv vill veta mer. Här finns extra material som kan berika samtal, diskussioner samt hänvisningar till litteratur. Detta finner du på www.ideellforum.se/skriftserie_3. Här presenteras också en studiehandledning med förslag till indelning av sammankomster.

Vi lever i en föränderlig värld. Inte minst inom kyrkan är det så. År 2008 samordnades arbetet för Lutherhjälpen och Svenska kyrkans mission. Detta för att öka kvalitet, effektivitet och samtidigt tydliggöra att det är en del av Svenska kyrkan. Vi talar nu om "Hela världen" Svenska kyrkans internationella arbete. Namnet Lutherhjälpen kommer därför bara att användas när det förekommer i citat.

Detta arbete har möjliggjorts genom forskningsstipendium från Sodalitium Majus Lundense samt tryckningsbidrag från Ideellt forum och Hela Världen, Svenska kyrkans internationella arbete.

För det vill jag framföra mitt varma tack!

Denna skrift tillägnas den engagerade människan!

Lars Rubin, Präst, lärare och religionssociolog

SKILLINGE I JANUARI 2010

Är frivilligt engagemang viktigt?

DET FINNS ETT omfattande frivilligarbete i Sverige. En del av detta frivilliga arbete utförs inom Svenska kyrkan. Man kan vara frivilligt aktiv inom de mest skiftande områden som gudstjänstvärd, ledare inom barn o ungdomsverksamhet, körsångare, aktiv i lekmanakår eller syförening, aktiv i någon diakonal besöksgrupp, eller som är centrum i denna skrift, frivilligt aktiv inom internationell verksamhet.

DET ARBETE SOM OLIKA frivilligorganisationer och deras medlemmar utför har de senaste åren uppmärksammats alltmer. Det gäller såväl i Sverige som internationellt. Samhället genomgår en förändringsprocess där den frivilliga sektorn blir allt viktigare. Inom Svenska kyrkan är det många församlingar som arbetar med att utveckla det frivilliga engagemanget. Det finns många anledningar till detta: dels vill man göra fler delaktiga i församlingsverksamheten. Detta har ett värde i sig i en kyrka där ordet *gemensam* är centralt. Dels finns det ekonomiska motiv, en tvingande nödvändighet med krympande ekonomi, där allt arbete inte kan utföras av anställda. Man talar ibland om att frågan om *frivillighet är en "överlevnadsfråga"* för Svenska kyrkan.

DET FINNS EN ALLMÄN utveckling i kyrkan som jag menar kan karakteriseras av orden "från hierarki till delaktighet". Verksamheten i våra församlingar är idag bredare förankrad än för bara några decennier sedan. Som exempel kan nämnas att det i församlingarna ofta inte är en (1) person som ensam bestämmer utan man arbetar i lag. En annan del av denna utveckling är utvecklingen i stiftet där de enskilda församlingarna har fått ökat självbestämmande efter år 2000. Inte minst frigörelsen från staten har inneburit en process, där mål och medel har diskuterats i en helt annan utsträckning än tidigare. Vi som arbetar i församlingar i kyrkan, anställda såväl som frivilliga, lever i en ständig diskussion om vår verksamhet. Det gäller allt från våra gudstjänsters innehåll och utformning till vår vardagsverksamhet. Vi ställer oss frågor som: vad är det vi gör?, ska vi fortsätta som tidigare eller ska vi göra något annat? Arbete med församlingsinstruktioner och visionstänkande är en del av denna process.

ATT SAMTALA OM

- Är frivilligt engagemang viktigt för dig, för samhället, för kyrkan? Motivera. Varför har man inte minst från statsmakternas sida visat ett ökat intresse för frivilligheten?
- Är frågan om frivilligt engagemang en överlevnadsfråga för kyrkan?
- Författaren skisserar en utveckling "Från hierarki till delaktighet". Känner ni igen er?

ATT GÖRA TILLSAMMANS

- Gör en inventering över vilka frivilliga insatser som utförs i er församling. Gå tillsammans igenom område för område i församlingens verksamhet. Skriv upp vad ni kommer fram till och spara denna lista till sista sammankomsten.

”Varför engagerar man sig för andra människor i andra världsdelar i en tid som ofta kännetecknas av egoism och snäva marknadsideal?”

”Frågan om varför man engagerar sig är inte enkel. Vet vi människor alltid varför vi gör det vi gör? Har vi ord så vi kan förklara det?”

”Frågan om motiv till engagemang är en stor och komplicerad fråga”

Varför engagerar man sig?

En viktig fråga för att förstå frivilligt engagemang är varför man engagerar sig. Hur motiverar de som är aktiva sitt engagemang? Denna fråga är viktig av flera skäl. Dels finns det ett intresse att öka kunskapen om mänskligt beteende, varför gör vi det vi gör? Men det finns också ett värde att lyfta fram en aspekt av frivilligt engagemang som det varit ganska tyst kring. Varför engagerar man sig för andra människor i andra världsdelar i en tid som ofta kännetecknas av egoism och snäva marknadsideal? Till detta kan läggas en förhoppning från författaren att ökad kunskap om varför man engagerar sig ska förbättra och fördjupa de frivilliga organisationernas verksamhet

ETT ENGAGEMANG kan ta sig många olika former. Genom att stödja olika projekt ekonomiskt, ger man uttryck för ett slags engagemang. Här är det personer som ger av sin tid till konkret, praktiskt arbete, som intresset riktas mot. Engagemang definierar jag som att man tar av sin fria tid och deltar i aktiviteter för organisationens verksamhet. Jag använder begreppen frivilligt arbete och frivilligt engagemang i synonym betydelse. Fokus är drivkrafter bakom frivilligt engagemang. *Varför* är en viktig fråga.

FRÅGAN OM VARFÖR man engagerar sig är inte enkel. Vet vi människor alltid varför vi gör det vi gör? Har vi ord så vi kan förklara det? Vill vi berätta om våra innersta tankar och motiv för andra? Är inte det en privatsak? Svårigheten med att undersöka motiv till engagemang kan illustreras av ett brev som skickades till mig i samband med min forskning. En aktivt engagerad person valde att istället för att fylla i en enkät skicka ett brev. Brevet ger på relativt få rader, en övergripande bild som stämmer väl överens med resultaten av undersökningarna. Personen, som är universitetsutbildad och har mångårig erfarenhet av frivilligt engagemang, skriver:

”Huvudskälen till mitt engagemang har nog skiftat under åren. I dag gäller nog (det är svårt att egentligen veta vad som driver en!!) följande: Menar vi att människor på något

sätt har lika värde måste vi helt enkelt göra något för dem vars situation är så mycket sämre än vår – en naturlig plikt. Då gäller det att söka upp en bra organisation; jag har hållit mig till Lutherhjälpen genom åren och tycker nog att den organisationen utför ett bra jobb. Jag fick upp ögonen för Lutherhjälpen under Biafra-krisen (djärvhet, effektivitet, engagemang). Andra viktiga anledningar är ”orättvisorna i världen hotar hela jordens existens och framtid”, ”jag känner medlidande med människor i nöd” (EN DRIVANDE KÄNSLA). Det är roligt (O, hemska tanke!) att få hjälpa, det känns bra för en själv, det är bra att kännas ”behövd”, det ger ett slags livsmening. Mitt kristna engagemang har varit skiftande under åren, men visst betyder ”den gyllene regeln” mycket. Matteus storartade domsfresk är uppfordrande; eviga helvetesstraff gör emellertid kristendomen till en grym religion. Slutligen, så där lite högtravande och högtidligt men kanske ändå sant: EN VÄRLD UTAN KÄRLEK OCH BARMHÄRTIGHET VORE NOG OUTHÄRDIG.”

Frågan om motiv till engagemang är en stor och komplicerad fråga. De resultat som kommer att presenteras grundar sig på uppgifter som aktivt engagerade själva uppgivit. Min strävan är att se bortom ord i dokument och intervjuer, siffror och statistik i enkäter, och ställa frågan vad allt detta står för. Varför säger man det man säger? Varför svarar man som man gör? Vad är innebörden? Allt mänskligt handlande är beroende av sammanhanget.

ATT SAMTALA OM

■ Vad skulle du själv svara på frågan: Varför är du frivilligt engagerad? Fundera först enskilt, samtala sedan tillsammans om era motiv.

ATT GÖRA TILLSAMMANS

■ Det finns i texten ett brev från en person som är aktivt frivilligt engagerad. Läs brevet tillsammans och samtala om innehållet. Känner ni igen er?

”Det moderna samhället är ett starkt föränderligt samhälle”

”Det moderna samhällets förändringar påverkar människans sätt att leva och verka på många sätt”

”Det frivilliga engagemanget kommer i allt högre utsträckning att motiveras utifrån den enskilda individens önskemål och behov”

Frivilligt arbete i ett föränderligt samhälle

”Man kan inte stiga ned i samma flod två gånger”
(HERAKLEITOS GREKISK FILOSOF 540–480 F.KR.)

Det moderna samhället är ett *starkt föränderligt samhälle*. All historia handlar om förändring. Det tillhör människans villkor att livet förändras. Men, det typiska för nutiden är den snabba förändringen och att tillvaron kännetecknas av en alltmer *ökad förändringstakt*. Sociologen Anthony Giddens visar att de förändringar som ägt rum de senaste århundradena till sin karaktär är mer djupgående än tidigare. Det gäller såväl dess geografiska omfattning, som påverkan på personliga delar av vårt dagliga liv.

I DET SNABBT FÖRÄNDERLIGA samhället utgör *globaliseringen* en faktor som på olika sätt påverkar människor. Världen utgör alltmer *en* plats, *ett* enda socialt system där sociala, politiska och ekonomiska band går tvärs över nationsgränserna. I ett samhälle som kännetecknas av både snabb förändringstakt och global orientering, blir pluralism och mångfald en naturlig följd. En mångfald av åsikter, tankar idéer och levnadssätt, ersätter alltmer den enhetliga kulturen. Zygmunt Bauman talar om *pluralismen* som kännetecknande för vår tid och menar att denna pluralism skapar en osäkerhet. I det föränderliga samhället är det inte längre självklart för en uppväxande generation att överta den äldre generationens tankar, ideer och förhållningssätt. Man talar om att samhället avtradicionaliseras och att levnadssätt, aktiviteter och ideer förändras. Traditioners roll avtar och förändras, och de bestämmer inte i samma utsträckning som tidigare den mänskliga identiteten. Detta skapar en osäkerhet där man i högre utsträckning än tidigare måste tänka igenom sina val i livet. *Människan måste själv reflektera* över hur hon lever och vad hon gör med sitt liv. *Ett* förhållningssätt inför de förändringar som samhället genomgår, är aktivt engagemang. Detta inte minst, menar Giddens, eftersom vi jämfört med varje annan generation har betydligt bättre möjligheter att påverka framtiden och skapa ett bättre liv.

EN DEL AV FÖRÄNDRINGSPROCESSEN är den *individualisering* som kännetecknar den industrialiserade delen av världen, en värderingsförändring som flera samhällsvetare lyfter fram. Kollektivt tänkande ersätts i allt högre utsträckning av individuellt tänkande, vilket är viktigt att uppmärksamma för såväl organisationer som kyrkor. Organisationer, som grundar sin verksamhet på att man gemensamt bygger en framtid, såsom vi gör i kyrkan och i många andra folkrörelser, får svårigheter med att engagera människor när förutsättningarna blir alltmer individuellt orienterade utifrån att man ska förverkliga sig själv och njuta för stunden. Denna individualisering är en faktor som har sin speciella inverkan på människors motiv. Det frivilliga engagemanget kommer i allt högre utsträckning att motiveras utifrån den enskilda individens önskemål och behov. Engagemanget ska ge den som engagerar sig något tillbaka.

DET MODERNA SAMHÄLLET förändringar påverkar människans sätt att leva och verka på många sätt. Inte minst det som benämns socialisationen, som är den sociala process genom vilken ett samhälles eller en grupps regler blir en del av individens personlighet, har genomgått stora förändringar i nutiden. Många beteendevetare påtalar socialisationens betydelse för människans självidentitet och för hennes möjligheter att känna tillit och trygghet. Genomgående betonas den primära socialisationens roll och den stora betydelse som de första åren har i ett barns liv. Det finns många forskningsresultat som visar att om ett barn inte får uppleva en nära och kärleksfull relation till moder/motsvarande under de första åren, kan detta få allvarliga konsekvenser för personligheten längre fram i livet. Människans sociala utveckling är på ett grundläggande sätt beroende av att det tidigt i livet skapas varaktiga band till andra människor. En känslomässig närhet i barnaåren är grundläggande för förmågan att i vuxen ålder skapa nära och djupa kontakter.

TIDIGA UPPLEVELSER i livet är viktiga för en människas självidentitet och hennes förmåga till medkänsla med andra. Det kan handla om i vilken utsträckning individen fostrats in i ett empatiskt förhållningssätt. Inte minst den religiösa socialisationen har genomgått stora förändringar i nutiden. För inte så länge sedan fostrades barn och ungdomar in i ett religiöst tänkande

”Få saker påverkar nutidsmänniskan så mycket som globaliseringen”

”Som enskild människa är man världsmedborgare och varje dag beroende av stora delar av den globala världen”

”Om vi tänker igenom en vanlig dag i vårt liv; hur vi lever, vad vi äter, vilka kläder vi använder, så inser vi snart att vi varit beroende av stora delar av jorden”

av såväl kyrka, skola som hem. Idag har skolan ingen konfessionell grund, hemmen är osäkra på sin roll och kyrkorna når genom sin marginalisering allt färre grupper. Detta kommer med stor sannolikhet att påverka kyrkans verksamhet i framtiden.

Hur hanterar vi hoten?

Klimathot – Pandemi – Terrorattack- Svält – Aids – Brist på rent vatten

FÅ SAKER PÅVERKAR NUTIDSMÄNNISKAN så mycket som *globaliseringen*. Världen har krympt, avstånden har blivit kortare, informationen har ökat. Aldrig tidigare har så många människor fått så mycket information om övriga världen som man får idag. Ingen kan säga att man inte känner till att ett av världens allra största problem är fattigdomen i världen. 800 miljoner människor på jorden saknar det grundläggande att kunna äta sig mätta. Ännu fler saknar rent vatten.

DEN ENSKILDA MÄNNISKAN lever i ett globalt sammanhang. Världen är en (1) plats oavsett geografi. Som enskild människa är man världsmedborgare och varje dag beroende av stora delar av den globala världen. Ingen människa kan leva isolerat från denna utveckling. Om vi tänker igenom en vanlig dag i vårt liv; hur vi lever, vad vi äter, vilka kläder vi använder, så inser vi snart att vi varit beroende av stora delar av jorden. Varje människa är en global världsmedborgare. Vi märker detta inte minst om vi tänker igenom den information vi tar del av dagligen när vi genom media får världens tillstånd rakt in i våra vardagsrum.

DET MODERNA SAMHÄLLET har med sin teknologi, på gott och ont, genomgripande förändrat människans livsvillkor. Det finns en dubbelhet i nutiden. Å ena sidan har det moderna samhället gett många människor större trygghet och en betydligt drägligare tillvaro än vad tidigare samhällen lyckades ge, å andra sidan finns en skuggsida med faror och risker som ingen tidigare samhällsperiod framkallat. Nutiden kännetecknas av ett risktänkande på många områden.

SOCIOLOGEN ULRICH BECK talar om *”risksamhälle”*. Han menar att det moderna samhället har medfört risker som mänskligheten aldrig förr har ställts inför. Risker är inget nytt för människan, men tidigare i historien har riskerna varit personliga risker och inte som idag globala faror för hela mänskligheten såsom t.ex. radioaktivitet och klimathot. Risksamhället inbegriper hela den industrialiserade världen. Riskerna stannar inte vid

ATT SAMTALA OM

■ Diskutera de nutidstendenser som skisserats ovan och samtala om hur ni tror att de påverkar det frivilliga engagemanget. Ta god tid på er. Varje punkt har sin inverkan:

- Det starkt föränderliga samhället?
- Den ökade förändringstakten?
- Globaliseringen?
- Pluralismen?
- Avtraditionaliseringen?
- Individualiseringen?

Är det någon punkt du saknar?

■ Märker du i ditt liv att allting går fortare och fortare? Märker du av snabba förändringar?

■ Den ökade individualiseringen påverkar det frivilliga engagemanget på ett speciellt sätt. Hur kan kyrkan möta detta?

■ En stor förändring har ägt rum inom det som kallas religiös socialisation – alltså religiös fostran. Stämmer beskrivningen ovan?

ATT GÖRA TILLSAMMANS

■ Se fördjupningsdelen www.ideelltforum.se/skriftserie_3

”En viktig fråga blir hur människor hanterar en medvetenhet om att vi lever i ett risksamhälle”

”Frivilliga organisationer, däribland kyrkan, kan här erbjuda handlingsalternativ”

”De risker man lever under blir genom ett engagemang mer hanterbara”

nationsgränserna och är därmed globala. Med termen *världsrisksamhälle* betonar Beck det gränslösa i riskerna. Han lyfter fram tre stora globala faror, där den första handlar om de som är orsakade av *rikedom* såsom t.ex. ozonhål och drivhuseffekt. Den andra globala faran utgörs av de risker som är orsakade av *fattigdom*. Det finns ett samband mellan fattigdom och miljöproblem där regnskogsavverkningen är ett exempel, dumpning av gifter och föråldrad teknik andra exempel. Den tredje globala faran är kopplad till *massförstörelsevapen*, vilka kan bli en ny källa till faror i samband med terrorism. Risksamhället föder en rädsla som i sin tur kan leda till att det växer fram en solidaritet med allt levande. I den döende skogen upplever människor sig själva som en del av en helhet som hotas. En viktig fråga blir hur människor hanterar en medvetenhet om att vi lever i ett risksamhälle.

GIDDENS, som anknyter till Ulrich Beck och hans tankar om risk, tar fram fyra olika sätt att förhålla sig till risksamhället.

Det första kallar han *pragmatiskt accepterande*, som går ut på att man koncentrerar sig på det vanliga vardagliga. Istället för de stora frågorna väljer man det som är mer hanterbart. Den andra reaktionen kallar han *bibehållen optimism*, som han ser som ett arv från upplysningstiden med tron att förnuftet finner sociala och tekniska lösningar, att vetenskapen löser problemen. I motsats till optimismen står den *cyniska pessimismen*. Det innebär inte likgiltighet, utan cynismen är ett sätt att mildra den ängslan som risksamhället framkallar. Humorn är här ett klassiskt förhållningssätt men erbjuder inget handlingsalternativ. Det gör däremot det *radikala engagemanget*, som kännetecknas av en tilltro till att man genom kollektiva handlingar kan påverka utvecklingen. Trots att det finns stora problem både kan och bör vi minska riskerna eller helt eliminera dem. Det handlar om ett optimistiskt synsätt kopplat till kamp. Här betonas det civila samhällets betydelse. Frivilliga organisationer, däribland kyrkan, kan här erbjuda handlingsalternativ. De risker man lever under blir genom ett engagemang mer hanterbara.

ATT SAMTALA OM

- På vilka sätt är du "världsmedborgare"?
- Hur märker vi att "världen har krympt"?
- Hur påverkar vårt världsmedborgarskap vårt engagemang?
- Inspirerar medias rapportering till ökat engagemang, eller är det tvärtom?
- Lever vi i ett risksamhälle? Världsrisksamhälle? Vilka risker är allvarligast?
- Leder en ökad medvetenhet om risker till att engagemanget ökar?
- Har församlingen en uppgift att hjälpa oss hantera de risker vi lever med i det moderna samhället? Är det en självvärdande uppgift?
- Är det viktigt att kyrkan erbjuder konkreta handlingsalternativ, ett sätt att genom engagemang hantera sin rädsla och att skapa framtidstro?

”Det är troligt att frivilligarbete fyller delvis samma funktioner som förvärvsarbete”

”Det frivilliga arbetet kan ersätta/komplettera en krympande sektor förvärvsarbete”

”Det finns ett behov hos människan av att vara med i ett sammanhang så att vi upplever tillvaron begriplig, hanterbar och meningsfull”

Liknar frivilligarbetet ett arbete?

EN CENTRAL TANKE för mig är att det frivilliga arbetet i stor utsträckning kan ha samma innebörder och mål som ett förvärvsarbete. Vi vet att arbetet är en mycket viktig del av våra liv. Förvärvsarbete och anställning har i det industrialiserade samhället blivit den axel som mycket i livet kretsar kring. Ett exempel på hur vi identifierar varandra och oss själva genom yrket och på hur arbetet ger livet inre stabilitet och viktiga sociala erfarenheter, är när två främlingar möter varandra och ska inleda ett samtal och de direkt frågar varandra vad de arbetar med.

DET FINNS MÅNGA olika uppfattningar om arbetet och dess betydelse för människan, allt från synen på arbetet som förbannelse till synen på arbetet som välsignelse. Man kan som Oscar Wilde mena att ”arbete är tillflykten för dem som inte har något bättre att sysselsätta sig med” eller som Albert Camus betona att ”utan arbete ruttnar hela livet, men när arbetet är själlöst kvävs livet och dör.”

DET FINNS MÅNGA OLIKA SORTERS ARBETE. Ordet arbete kan kopplas ihop med olika förled och bilda sammansättningar som handarbete, hemarbete, trädgårdsarbete, kroppsarbete, förvärvsarbete och frivilligarbete. Det finns flera fördelar med att diskutera frivilligarbete med betoning på ledet arbete. Det är troligt att frivilligarbete fyller delvis samma funktioner som förvärvsarbete. De motiv som finns för att man arbetar går också i flera fall att tillämpa på det frivilliga arbetet. Dessutom kan utvecklingen på arbetsmarknaden (med ökad arbetslöshet eller i varje fall problem med fullsysselsättningsambitioner) innebära en ny möjlighet för det frivilliga engagemanget. Det frivilliga kan här i vissa sammanhang ersätta eller komplettera förvärvsarbetet.

DET FINNS FLERA anledningar till att vi människor arbetar. Utöver de rent materiella kan man lyfta fram fem viktiga faktorer. Människan behöver *aktivitet*, där hon får utlopp för sin förmåga och möjlighet att utveckla sina färdigheter. Vidare är *variation* och omväxling en viktig del som man går miste om

när man inte arbetar. Arbetet skapar *struktur* i livet. Dag och vecka får en rytm. *Sociala kontakter* är en viktig del av arbetet. Man får möjlighet att skaffa vänner och bekanta och göra saker med andra. Genom arbetet skapas en personlig *identitet*. Individerna får en självkänsla, hon är någon.

PUNKTERNA UNDERSTRYKER arbetets stora betydelse för olika aspekter av det mänskliga livet, och antyder även arbetslöshetens svåra konsekvenser för många människor. Det blir tydligt att arbete inte bara handlar om en materiell aspekt. En viktig del av arbetet är att man genom sitt arbete kan betyda något för andra. Flera forskare betonar arbetets viktiga bidrag till att ge det mänskliga livet mål och mening, och att såväl över- som undersysselsättning medför stress och kan leda till ohälsa av olika slag. Det finns ett behov hos människan av att vara med i ett sammanhang så att vi upplever tillvaron begriplig, hanterbar och meningsfull.

DET FRIVILLIGA ENGAGEMANGET – det frivilliga arbetet – innebär ett arbete, som frånsett de rent materiella aspekterna har stora likheter med vanligt arbete. Det har i flera avseenden samma innebörder och mål för den som är engagerad. Ett synsätt där man ser det frivilliga engagemanget som ett arbete, innebär i grunden en uppvärdering av insatsen. Det frivilliga arbetet blir inte längre betraktat som något tillfälligt, utan istället som en varaktig del av verksamheten, något man räknar med och som innebär såväl skyldigheter som rättigheter. Detta synsätt pekar också på de möjligheter som den frivilliga sektorn kan komma att få i det starkt föränderliga samhället. Det västerländska nutidssamhället kännetecknas av problem med full sysselsättning. Det frivilliga arbetet kan ersätta/komplettera en krympande sektor förvärvsarbete. I ett vidare perspektiv är en väsentlig fråga om det kan tänkas att frivilliga organisationer kan erbjuda människor som är arbetslösa ett alternativ, där man utför arbetsuppgifter som betyder något för andra.

Det finns en befolkningsförändring som är intressant i detta sammanhang. Uttrycket ”tredje åldern” anger den livsfas som en allt större grupp har. Det handlar om ”yngre äldre”, som efter ett aktivt yrkesliv lever sitt liv utanför arbetsmarknaden och som fortfarande är mycket vitala. Kanske kan frivilligt enga-

”Kanske kan frivilligt engagemang utgöra alternativ för den växande grupp som befinner sig i den tredje åldern?”

”Det är välbekant att pensioneringen kan skapa sociala och psykologiska problem för den enskilde”

”Det frivilliga engagemanget kan kanske utgöra en ersättning för det arbete man haft tidigare”

engagemang utgöra alternativ för den växande grupp som befinner sig i den ”tredje åldern”? Det är välbekant att pensioneringen kan skapa sociala och psykologiska problem för den enskilde. I ett samhälle där arbetets värde är så centralt, och där man

kanske levt med samma rutiner i 40 år, uppstår ett vakuum och pensioneringen upplevs som en statusförlust. Det frivilliga engagemanget kan kanske utgöra en ersättning för det arbete man haft tidigare.

ATT SAMTALA OM

- Varför arbetar man? Vilka behov är viktigast för dig?
- Är/ Har arbetet varit viktigt för dig?
- Vad finns det för poänger med att se det frivilliga arbetet som ett arbete?
- Kan det frivilliga arbetet bli ett komplement i ett samhälle som har problem med full sysselsättning?
- En förklaring till det ökande intresset för det civila samhället är de förhoppningar som finns om att denna tredje sektor ska ge nya arbetstillfällen. Vad tror ni om det?
- Pensioneringen kan innebära ett ”trauma” för många. Har du någon erfarenhet av detta? Kan frivilligt arbete utgöra ett alternativ för ”tredje åldern”?

ATT GÖRA TILLSAMMANS

- Tänk dig att citaten av Oscar Wilde och Albert Camus i texten ovan bildar ytterligheter på en linje. Det ena representerar en positiv syn på arbetet och det andra en negativ. Var befinner du dig på den linjen?

OSCAR WILDE

”Arbete är tillflykten för den som inte har något bättre att syssla med”

ALBERT CAMUS

”Utan arbete ruttar hela livet, men när arbetet är själlöst kvävs livet o dör.”

”Frågor om mening med livet, om varför vi finns till, och om hur vi bäst lever detta liv undgår ingen”

”Engagemanget i en frivilligorganisation, kan vara *ett* sätt att bearbeta och svara på frågor som själva livet ställer människan inför”

”Faktorer som individualism, pluralism, avtraditionalisering och globalitet, har på olika sätt en påverkan på människors existentiella situation”

Vad betyder livsfrågor och religion?

”Mitt i livet händer det att döden kommer och tar mått på människan. Det besöket glöms och livet fortsätter. Men kostymen sys i det tysta.”

T. TRANSTRÖMER UR SVARTA VYKORT

VI MÄNNISKOR STÄLLER FRÅGOR om mening och mål, lidande och ondska. Olika religioner, filosofier och livsåskådningar är uttryck för människans frågor inför den tillvaro hon lever i. Frågor om mening med livet, om varför vi finns till, och om hur vi bäst lever detta liv undgår ingen. Engagemanget i en frivilligorganisation, kan vara *ett* sätt att bearbeta och svara på frågor om själva livet ställer människan inför.

MÄNNISKORS LIVSFRÅGOR hänger också, som jag skisserat i tidigare kapitel, samman med föränderligheten i samhället och med de rädslor och hotbilder som det moderna samhället skapar. När själva grundvalen för människors existens hotas i samband med att globala risker blir tydliga, ställs de yttersta frågorna om mening och mål på sin spets. Faktorer som individualism, pluralism, avtraditionalisering och globalitet, har på olika sätt en påverkan på människors existentiella situation. De val som tidigare generationer har stått för är i det moderna mångkulturella samhället inte självklara. Den enskilde är, som en del i bildandet av den egna självidentiteten, tvingad att välja livsstil.

VILKEN LIVSSTIL SKA JAG DÅ SOM MÄNNISKA VÄLJA? I vilken utsträckning har människan ett ansvar? Vetskapen och insikten om att vi lever i en ojämlig global värld aktualiserar frågan. Psykoanalytikern Viktor Frankl påpekar att livet har en mening om människan bryter sig ur sin egen självupptagenhet och tar ansvar. För psykologen Erich Fromm är människans förhållningssätt till kärlek centralt för att lösa den mänskliga tillvarons problem. Människan är varken ond eller god, men hon har förmåga till både ont och gott. Det kännetecknande för människan är vidare hennes *särskildhet*, d.v.s. hennes medvetenhet om att hennes liv är kort och att hon kommer att skiljas från de människor hon älskar. Kärleken är, enligt Fromm, en aktiv kraft hos människan en kraft som bryter ner murar mellan människor

och förenar henne med andra och hjälper henne att bearbeta sin särskildhet. Kärlek handlar om aktivitet. Att vara en levande människa betyder för Fromm att vara produktiv i den meningen att man använder sina krafter för människans skull för att det ska bli mening i tillvaron.

MEN, vad är det att använda sina krafter för människans skull, och vad är en ansvarig livshållning inför de globala frågorna? Den kontroversielle etikern Peter Singer menar att ett aktivt engagemang kan förändra en människas liv. Frågor om mening och meningsfullhet hänger samman med vårt etiska liv. Det finns människor som har valt att leva ett etiskt liv, och som därigenom lyckats påverka omvärlden. De har på detta sätt gett sina liv en rikare och mer tillfredsställande mening. Genom engagemanget har livet, menar Singer, för dessa människor getts ett rikare innehåll än vad det hade tidigare. Samtidigt finns det en tendens i det moderna samhället att se ett motsatsförhållande mellan etik och egennyttan. De som strävar efter egennyttan struntar i etik, och de som försöker leva efter etiska ideal ser inte till den egna nyttan. Singer lyfter fram ett synsätt där ett etiskt liv också är bra för den som omfattar det. Han menar att egennyttan och etiken går att förena. Ett aktivt engagemang för t.ex. tredje världens människor gör att man glömmet sina egna bekymmer och bidrar till en bättre värld. Vi har, menar Singer, en uppgift och plikt att leva etiskt. Genom ett etiskt liv kan vi göra våra egna liv meningsfulla.

ETT FÖRHÅLLNINGSSÄTT i livet handlar om att aktivt bry sig om andra. Frivilliga organisationer kan erbjuda den enskilde individen hjälp att se mening och sammanhang, både genom att erbjuda ett konkret handlingsalternativ, och genom sin övergripande tolkning av tillvaron.

VAD BETYDER DÅ MÄNNISKORS TRO för deras engagemang? För engagemanget inom kyrkan ligger det nära till hands att utgå ifrån att engagemanget motiveras utifrån människors kristna tro. Detta kan verka självklart, men det är betydligt mer komplicerat än så. Diskussionen om trons relation till människors gärningar är klassisk. Redan i de urkristna församlingarna fanns det olika åsikter. Kristna kyrkor och enskilda kristna har genom tiderna tolkat sin samhällliga roll och sitt ansvar gentemot människan olika. Det finns å ena sidan en uppfattning där

”Samtidigt finns det inom kyrkan olika synsätt vad gäller kyrkans och enskilda kristnas roll i samhället”

”Religiösa organisationer stödjer frivilligt engagemang. ”

” I ett altruistiskt beteende ingår strävan att göra gott, att vilja hjälpa och att på olika sätt visa empati”

kyrka och enskilda kristna på olika sätt engagerat sig i samhälls- och politiska frågor för social rättvisa. Å andra sidan finns det grupperingar som ensidigt betonar den individuella frälsningen och frågor om livet efter detta. Inom Svenska kyrkan, som i sig innefattar flera olika riktningar, står den riktning som kan benämnas som huvudfåran för en betoning av att tro och gärningar hör samman. Samtidigt finns det inom kyrkan olika synsätt vad gäller kyrkans och enskilda kristnas roll i samhället. Eftersom olika kristna riktningar kommer till delvis olika resultat vad gäller synen på kyrkans och den enskildes samhällsansvar, kan man anta att det inte är kristen tro i allmänhet, utan mer specifika delar i den enskildes tro som påverkar ett engagemang.

RELIGIÖSA ORGANISATIONER stödjer frivilligt engagemang. Dels betonas ofta vikten av att visa omsorg gentemot sina medmänniskor, dels handlar det om att religiösa organisationer hjälper människor att gå från kristen teori till praktik. Nöden i världen kan genom sin omfattning lätt överväldiga var och en. Det kan upplevas så svårt att engagera sig att det är enklare att inte göra något alls. Här kan församlingar och frivilligorganisationer vara en hjälp att komma över denna svårighet, eftersom de ger möjlighet till engagemang.

ATT SAMTALA OM

- Är livsfrågor viktiga för människor idag? Är livsfrågor viktiga för dig? Livsviktiga?
- Har människan ett ansvar för vilken livsstil hon väljer? Vem har hon ansvar inför? Samtala om de svar Viktor Frankl, Erich Fromm och Peter Singer ger.
- Vad betyder människors tro för deras engagemang. Är kristna ”ett salt i världen”? Hör kristen tro och samhällsengagemang samman? Är kristen tro viktig för ditt engagemang? Hur visar det sig? Är det något speciellt i din tro som påverkar ditt engagemang?

ATT GÖRA TILLSAMMANS

- Läs tillsammans - och diskutera sedan - det utdrag ur Peter Singers bok ”Hur ska vi leva”, som finns i fördjupningsdelen på www.ideelltforum.se/skriftserie_3

Är människan självisk eller osjälvisk ?

ALTRUISM ÄR ETT BEGREPP som ofta återkommer i samband med frivillighet. Ordet altruism definieras enligt nationalencyklopediens ordbok som ”att sätta andras intressen framför sina egna”. När man sätter andras intressen framför sina egna, får de egna intressena stå tillbaka. Det finns en spänning mellan begreppen altruism och själviskhet.

EN VIKTIG FRÅGA är hur altruistiskt respektive själviskt det frivilliga engagemanget egentligen är. Kan man vara altruistiskt och självisk? Kompletterar eller utesluter dessa begrepp varandra? Går utvecklingen mot ett alltmer individualistiskt samhälle att kombinera med ett altruistiskt engagemang?

DET ALTRUISTISKA HANDLANDET bidrar till att binda samman människor med varandra och utgör ett socialt kitt. I ett altruistiskt beteende ingår strävan att göra gott, att vilja hjälpa och att på olika sätt visa empati. Detta är egenskaper som är viktiga att stödja. Men, vad är det för faktorer i samhället som utvecklar eller försvårar altruism? I tidigare avsnitt har samhällets allmänna utveckling mot ökad individualism tagits upp. Det kollektiva ersätts alltmer av det individuella. Värden som medkänsla och solidaritet blir påverkade av individuellt tänkesätt. Religiösa kollektiva yttringar blir, som framkommit tidigare, alltmer individuellt präglade. I det moderna samhället finns det en tendens att det man gör i ökad utsträckning motiveras utifrån att det också ska ge den som engagerar sig något tillbaka. Det frivilliga engagemanget innehåller både inslag av altruism och egennytta. Det är viktigt för förståelsen av engagemanget att se denna dubbelhet. Det finns ibland en alltför idealiserande beskrivning av engagemanget.

NÄR NÅGON VISAR OMTANKE gentemot en annan människa, kanske någon helt okänd, så sätter det igång en serie av reaktioner som sprider sig igenom hela samhället. Beteendet sprider sig som ringar på vattnet, och agerandet blir en viktig del i det stora komplexa samhället. Man kan tala om att omtänksamheten har viktiga sociologiska aspekter. Ett viktigt skäl till

”Ett viktigt skäl till att hjälpa andra är att man själv kan behöva hjälp en dag”

”Mycket talar för att medkänsla med andra ger fördelar för den som engagerar sig”

”Den engagerade människan är kanske inte lyckligare än andra, men hon är lyckligare med sitt engagemang än utan det”

att hjälpa andra är att man själv kan behöva hjälp en dag. Det går runt som i en cirkel. Det fungerar som ett slags utbyte även om man själv personligen inte blir direkt återgäldad. Många instämmer i påståendet att om jag hjälper andra är det troligt att någon vill hjälpa mig när jag själv är i nöd.

NÄR DET GÄLLER FRÅGAN OM ALTRUISM och själviskhet, finns det anledning att titta närmre på hur förhållandena är i USA. Det frivilliga arbetet är omfattande där. Landet är också utpräglat individualistiskt. Frågor om altruism och själviskhet är centrala i amerikanska frivilligsammanhang. När frivilligrörelser försöker värva medlemmar, hänvisar man ofta till att engagemanget är bra inte bara för den som blir hjälpt utan även och

inte minst för den som hjälper. En slogan för att få människor engagerade kan lyda: *”engagera dig tillsammans med oss det mår du själv bra av”*.

EN VIKTIG FRÅGA BLIR HUR SJÄLVISKHET och omsorg om andra kan samverka. Det kan kanske inom det frivilliga engagemanget utvecklas en solidarisk individualism som innebär ett djupare moraliskt engagemang och där individualism och medkänsla inte står i konflikt med varandra. Mycket talar för att medkänsla med andra ger fördelar för den som engagerar sig. Den engagerade människan är kanske inte lyckligare än andra, men hon är lyckligare med sitt engagemang än utan det.

””Hur medvetna är vi att det är genom att ge av oss själva som vi bygger upp vår identitet”

BRODER ROGER TAIZÉ

ATT SAMTALA OM

- Hur vanligt är altruistiskt beteende?
- Är det svenska samhället ett samhälle där vi bryr oss om varandra?
- Finns det en spänning mellan altruism och själviskhet? Motsätter begreppen varandra eller kan de komplettera varandra?
- Är det idag viktigt att lyfta fram engagemangets positiva sidor, att det ger den som engagerar sig något tillbaka?

ATT GÖRA TILLSAMMANS

- Gör tillsammans en lista på osjälviska handlingar som utförs mitt ibland oss varje dag. De finns där men det skrivs och talas sällan om dessa handlingar.

Det finns många motiv till engagemang

VARFÖR ENGAGERAR man sig då frivilligt? I denna del 2 av detta studiehäfte redovisas huvudresultaten av min forskning: innehållsanalys av organisationens eget material, samt av intervjuer och enkäter riktade till frivilligt engagerade.

DET FÖRSTA MAN kan konstatera är att det finns många motiv. Dels kan olika personer ha olika motiv, dels kan en och samma individ ha flera olika drivkrafter bakom sitt engagemang. Ingen enda av de intervjuade tar upp bara en anledning. En av de intervjuade säger:

”En del ser det nog som en naturlig del i ett kristet arbete att man är i kyrkan. Jag tror väldigt många gör det av ensamhet och så ... bland dom jag ser att det handlar om att hitta en plats där man är nånting och betyder nånting. /.../ Vilket spektrum det måste finnas.”

SÅVÄL INTERVJU- som enkätmaterial bekräftar att det finns många olika motiv till frivilligt engagemang. Denna mångfald av motiv innebär att olika individer, som var och en kan ha flera anledningar till sitt engagemang, också kan skilja sig åt i flera avseenden. Man kan alltså inte tala om motivet utan snarare om motiven.

DET ÄR ETT VIKTIGT delresultat att det finns en mångfald av motiv. Engagemanget verkar tillfredsställa olika behov hos olika människor. Mångfalden av motiv för frivilligt engagemang finns

inom många områden av frivillig verksamhet och bekräftas av såväl svensk som internationell forskning.

SAMTIDIGT VÄCKER DETTA viktiga resultat många frågor. Om det är så – vilket mycket tyder på – att vi har olika anledningar till varför vi är engagerade i kyrkan och i en frivillig organisation, så är det troligt att vi vill olika saker med verksamheten, och att den gemensamma värdebasen kan ifrågasättas. Bland de förtroendevalda finns det flera olika motiv till engagemang, likadant är det bland de anställda och bland övriga frivilligt engagerade. Dessa olika tankar och viljor skall sedan sammanjämkas. Jag menar att en viktig anledning till konflikter och missförstånd i våra församlingar är att vi vill olika saker med kyrkan och med dess verksamhet!

INNEHÅLLSANALYS av organisationens eget material visar att de motiv som organisationen för fram, i årsböcker och utbildningsmaterial, skiljer sig från de motiv som aktivt engagerade visar fram i intervjuer och enkäter. Tillspetsat kan man säga att organisation och fotfolk lever i delvis olika världar. De aktivt engagerade visar upp en betydligt större mångfald och bredd vad gäller motiv än det som framkommer i organisationens material. Frågor om motiv till engagemang har ingen central plats där. När man tar upp frågan om motiv till engagemang, används ordet motiv i singularis. Motivet är ett, syftande på Bibelns ord.

ATT SAMTALA OM

- Vad är din erfarenhet, har vi olika anledningar till att vi engagerar oss i kyrkan? Är det en viktig anledning till konflikter i församlingarna att vi har olika anledningar till vårt engagemang och att vi vill olika saker med verksamheten? Är det viktigt att lyfta fram denna problematik och samtala med varandra?
- Hur stor upplever du att den gemensamma värdebasen är i kyrkan. Kan vi tala om en och samma kyrka, en och samma tro? Eller är det så att det inom organisationen "Svenska kyrkan", finns många olika kyrkor. Med andra ord: kyrkan är inte en utan istället många.

ATT GÖRA TILLSAMMANS

- Är mångfalden i kyrkan en tillgång eller en begränsning? Hur ska vi förhålla oss till den? Nedan ser du olika förhållningssätt. Var befinner du dig själv på linjen nedan? Hur tänker ni i gruppen? (Se här även fördjupningsdelen www.ideelltforum.se/skriftserie_3)

Mångfalden är en tillgång.
Bejaka den och samtala om den.

Mångfalden är ett hot mot enheten i kyrkan.
Kräv samsyn.

”Och jag kommer så väl ihåg den första gången jag upplevde det där att det var roligt att få ge det man tyckte mycket om”

”Och jag har tänkt det att kan man hjälpa nån sen så ska jag göra det”

”Det är en del av en församlings själavårdande uppgift att hjälpa oss bearbeta viktiga frågor om jordens och människans framtid”

Vilka är motiven?

Vi har sett att ett viktigt resultat är mångfalden av motiv. Man kan inte bara tala om motivet utan istället om motiven till engagemang, men vilka är motiven och drivkrafterna hos frivilligt aktiva?

Tidiga upplevelser och religiös fostran har stor betydelse

EN STOR GRUPP av de intervjuade lyfter själva spontant fram uppväxtförhållanden och den fostran man fått som barn. Man bär med sig upplevelser från barndomen som på olika sätt inverkat på engagemanget:

”Vi hade hemskt lite pengar när jag var barn, men de räckte alltid till att dela av. Och jag kommer så väl ihåg den första gången jag upplevde det där att det var roligt att få ge det man tyckte mycket om. Mor beslutade att mina urvuxna baby och barnkläder skulle skickas till stadsmissionen. Jag hade dels en vinröd helveckad kappa med krage och mössa och muff vitt med fårskinn som jag hade tyckt förfärligt mycket om. Jag /.../ tyckte jag var så fin då så. Också hade jag en grön sammetsklänning som jag också var mycket förtjust i. Och jag minns särskilt att jag bad att vi skulle väl ta det också för jag tyckte det var roligt att få ge bort det fina, och det var precis enligt mors och fars intentioner också att så gör man, så jag är nog fostrad till det.”

EN AKTIV KVINNA beskriver att upplevelser från 1930-talets fattigsverige följt henne. Hon växte upp på ett enkelt småbruk. Fadern dog tidigt, barnen var många, och modern fick arbeta hårt för att klara försörjningen. Kvinnan berättar att hennes mor en gång sa:

” Man ska inte sitta som åskådare i livet, man ska göra något... Det är mycket sant. Vi ska inte vara åskådare och bara tycka att det är nog någon annan som gör det, jag behöver inte göra det. Man kan inte tänka så /.../ det har varit lite av en ledstjärna.”

STARKA MINNESBILDER FRÅN UPPVÄXTÅREN under andra världskriget och föräldrars engagemang har följt en kvinna hela livet. Hon växte upp i ett hem där pappan var starkt engagerad i Röda Korset och under kriget hjälpte människor att fly över sundet. Hon minns hur hon och hennes syskon ibland kunde väckas mitt i natten och fick flytta in till föräldrarnas sovrum, eftersom människor som flydde från Danmark skulle bo i barnens sovrum:

”... då när de vita bussarna ... så var han (pappa) med och hämta hem folk från koncentrationslägren. Och jag minns det då när man som barn stod och titta på dessa människor som ... stackare som då kom de här stora gallren du vet som fanns där ... också ... för det var ju faktiskt galler där också ... och se dessa utmärglade människor som gick där ... det gjorde ett sånt otroligt djupt intryck på mig så det har jag haft med mig hela livet, de ansiktena och det. Och jag har tänkt det att kan man hjälpa nån sen så ska jag göra det.”

CITATEN ÄR BELYSANDE för att beskriva den betydelse som den tidiga fostran har. Föräldrarnas beteenden och förhållningssätt utgör ett mönster och en förebild för hur man ska handla i det egna livet. Många lyfter fram uppväxtens betydelse och den religiösa uppfostran man fått: ”Man är född i kyrkan”, uppväxt i prästhem o missionärshem har man tidigt fått höra om ”Afrika och hur människorna levde där”. Man har det i sig att man ska ställa upp: ”det har fostrats in”. Det ingick som en naturlig del av uppfostran: ”eftersom man är frisk och har allt man behöver så ska man ju bara ställa upp för andra”.

”... i mitt hem var det så att Mor så länge jag kan minnas var medlem i kyrkliga syföreningen och dom arbetade för dom människor på andra sidan jordklotet som har det svårt, precis som idag, Och då tycker jag att den där traditionen, den måste vi fullfölja. Det skulle kännas ohederligt att ta avstånd från en verksamhet som man har vuxit upp med.”

”Det finns en grupp för vilka frågor om internationell rättvisa är det helt centrala, men de utgör inte majoriteten”

”För en ganska stor grupp är huvudmotivet till engagemang att man är allmänt kyrkligt intresserad och engagerad”

”Internationella frågor är en del av varje människas vardag”

Globalisering och risksamhälle påverkar engagemanget

INTERVJUER OCH ENKÄTER i avhandlingen riktade sig till frivilligt engagerade i Lutherhjälpen. Det ligger därför nära till hands att tänka att det är intresset för tredje världen som är huvudmotivet till engagemang, att intresset i sakfrågorna gör att man engagerar sig. Som när några av de aktiva kan säga att: ”man har upptäckt vilken oändlig nöd det finns i världen”, och att man känner solidaritet med de som har det sämre. Många påtalar det grundläggande och självklara i denna strävan efter ökad rättvisa: ”Tänk om man kunde se till att alla får vatten!” Och hur man upplever kontrasten till vårt västerländska samhälle: ”det är en självklarhet att människor ska ha det drägligt överallt på jorden”.

DET FINNS EN GRUPP för vilka frågor om internationell rättvisa är det helt centrala, men de utgör inte majoriteten. För en ganska stor grupp är huvudmotivet till engagemang att man är allmänt kyrkligt intresserad och engagerad. Engagemanget i Svenska kyrkans internationella arbete är en del av ett engagemang för kyrkan. Det betyder nu inte att man är ointresserad av internationella frågor, utan mer att detta intresse är underordnat andra intressen. Mer om detta längre fram.

EN ASPEKT AV GLOBALISERINGENS INVERKAN utgör medias rapportering. Det verkar finnas ett samband såtillvida att media framförallt påverkar den som redan är aktiv. Rapporteringen blir en anledning att öka sitt engagemang. Är man redan

aktiv vet man var man kan öka sitt engagemang. För den som inte redan är aktiv finns det inte någon sådan kanal i samma utsträckning. Möjligen kan den som inte är engagerad motiveras att stödja verksamheten.

EN FRÅGA, som ställs i samband med de olika undersökningarna, är i vilken utsträckning engagemanget är kopplat till de hotbilder som det moderna samhället framkallat. Det handlar om olika framtida globala hot, allt från industrialiseringens miljöhot till den risk för internationella spänningar som klyftan mellan fattiga och rika länder kan leda till. Engagemanget är ett sätt att bearbeta den oro som dessa hotbilder kan skapa. *I enkäten får det påstående som tar upp den risk som orättvisorna i världen innebär för framtiden högst värde av alla påståenden.* Även ett påstående om ojämlikheten som ett hot mot i-världen får höga värden. Risktänkande ingår bland motiven för många aktivt engagerade. Ytterst handlar det om att bearbeta grundläggande mänskliga frågor om mening och sammanhang.

ALLA MÄNNISKOR är idag globala världsmedborgare. Ingen kan idag säga att man inte känner till världens tillstånd. Internationella frågor är en del av varje människas vardag. Det är en del av den verklighet vi delar tillsammans i vårt gemensamma hem, jorden. Detta utgör en viktig anledning till att internationella frågor skall vara en självklarhet i varje församlings liv. Det är en del av en församlings självavårdande uppgift att hjälpa oss bearbeta viktiga frågor om jordens och människans framtid. I detta utgör ett konkret frivilligt engagemang en mycket central del.

ATT SAMTALA OM

- Tidiga upplevelser och religiös fostran är en viktig nyckel för att förstå frivilligt engagemang i kyrkliga sammanhang. Känner du igen dig i den bild som citaten ger? Vad har dina tidiga upplevelser i livet betytt för ditt engagemang?
- Vad betyder det för det framtida engagemanget i kyrkan att många barn idag inte får någon kristen fostran? Hur ska kyrkan förhålla sig till detta?

”Sammantaget visar resultaten från både intervjuer och enkäter att de motiv som finns till att man arbetar finns med bland motiven i det frivilliga arbetet”

”Man kan tala om en aktiv livsstil, aktivt engagerade personer som är aktiva såväl inom som utanför kyrkans verksamhet”

”En svårighet för det frivilliga engagemanget inom kyrkan i framtiden är att allt färre fostras in i ett kyrkligt tänkande, det som är själva basen för engagemanget”

Frivilligarbetet är som ett arbete

DET FRIVILLIGA ARBETET har många likheter med förvärvsarbete bortsett från att man inte får betalt, och det finns, som vi sett tidigare, flera vinster med att betrakta det frivilliga arbetet som ett arbete. Men, fyller det frivilliga arbetet samma funktioner, för den enskilde, som förvärvsarbetet gör?

SAMMANTAGET visar resultaten från både intervjuer och enkäter att de motiv som finns till att man arbetar finns med bland motiven i det frivilliga arbetet. De intervjuade påpekar t.ex. glädjen i den sociala samvaro som engagemanget ger i mötet med andra engagerade. Intervjuer och enkäter visar att sociala kontakter är viktigare för personer som är nya i organisationen och för kvinnor och äldre. För en fjärdedel av de aktiva är påstående som behandlar aspekter av självkänslan, som att känna sig behövd och betydelsefull, viktiga.

RESULTATEN FRÅN INTERVJUERNA visar att engagemanget för de allra flesta inte är någon ersättning för ett torftigt yrkesliv. Tvärtom är man aktiv i sitt arbete och detta aktiva engagemang tar man med sig också in i det frivilliga engagemanget. Detta verkar gälla generellt. De som är aktiva är ofta även aktiva i andra sammanhang såväl inom som utanför kyrkans verksamhet. Man kan tala om en *aktiv livsstil*, aktivt engagerade personer som är aktiva såväl inom som utanför kyrkans verksamhet. De som engagerar sig frivilligt är i hög utsträckning personer som är tillfreds med sin (arbets)situation. Är man det orkar man även vara aktiv på sin fria tid.

DET KAN DISKUTERAS i vilken utsträckning ett frivilligt engagemang kan vara ett alternativ för den som är arbetslös. Resonemanget ovan stödjer inte den tanken. Arbetslösheten är för många ett så stort trauma, bl.a. orsakat av arbetets centrala värde i samhället, att frivilligarbetet inte blir ett alternativ. Aspekter som frivilligarbetets status och kopplingen mellan människovärde och förvärvsarbete är andra viktiga delar att beakta om det frivilliga arbetet ska utgöra ett alternativ för den som är arbetslös.

EN VIKTIG FRÅGA för den framtida frivilliga sektorn är vilken betydelse den ”tredje åldern” kan ha för frivilligarbetet. Finns det inom den växande gruppen vitala pensionärer en potential för frivilligt arbete? Frågan är komplicerad och det är svårt att ge något entydigt svar. Den tredje åldern innebär inte i sig en ökad möjlighet. En förutsättning är att den vitala pensionären är motiverad och delar värderingen att verksamheten är viktig, annars engagerar man sig inte. Det är troligt att en förutsättning för att vara aktiv efter pensioneringen är att det redan tidigare funnits en aktivitet eller i alla fall ett intresse för ett engagemang. De aktiva pensionärer som jag intervjuat har i de allra flesta fall varit aktiva redan innan pensioneringen. En annan förutsättning för att man ska bli aktiv är att det ges möjlighet att på ett enkelt sätt bli aktiv. En viktig grund för engagemang utgör den primära socialisationen, den enskildes uppväxtförhållanden och tidiga erfarenheter i livet. En svårighet för det frivilliga engagemanget inom kyrkan i framtiden är att allt färre fostras in i ett kyrkligt tänkande, det som är själva basen för engagemanget.

ATT SAMTALA OM

- En central tanke hos författaren är att man kan jämställa frivilligt arbete med förvärvsarbete. Hur är det med ditt eget engagemang? Fyller det samma eller likartade funktioner som ditt lönearbete? (social gemenskap, variation, känslan att behövas osv.)
- Man kan tala om en aktiv livsstil. De som är frivilligt aktiva, är ofta personer som är aktiva i flera sammanhang. Känner du igen dig i den bilden?
- Kan det frivilliga arbetet vara en hjälp i arbetslöshetstider och/eller fylla en viktig funktion för de allt vitalare pensionärsgrupperna i den ”tredje åldern”?
- Är en förutsättning för engagemang i kyrkliga sammanhang att man varit i kontakt med kyrkan innan man går i pension. Förutsätter ett aktivt engagemang i kyrkan en tidig fostran in i kyrkligt sammanhang?

”Det finns en direkt koppling mellan människors existentiella frågor/livsfrågor och ett frivilligt engagemang”

”Frivilligt engagemang är ett sätt att hantera den kris som förändrigheten i samhället och medvetenheten om dessa risker och hot leder till”

”Genom ett engagemang kan man betyda något för någon annan och när man gör det kan man se mening i livet”

Livsfrågor och kristen tro har stor betydelse

DET FINNS EN DIREKT KOPPLING mellan människors existentiella frågor/livsfrågor och ett frivilligt engagemang, t.ex. när engagemanget är ett svar på en existentiell kris i samband med sorg:

”... jag behövde något viktigt att engagera mig i /.../ jag kom ur min sorg faktiskt genom att engagera mig för andra människor /.../ att ge av sig själv var en möjlighet att gå vidare.”

Eller där engagemanget kan handla om:

”... att värja sig mot pessimismen, att man inte låter sig dras ner i någonting /.../ att inte låta det negativa svämma över sig utan att försöka hela tiden se det positivt ...”

MEN DET FINNS OCKSÅ ett tydligt samband på ett allmänt plan. Vi har sett tidigare hur det moderna samhället med dess snabba förändringstakt och globala processer, den ökade individualiseringen och avtraditionaliseringen, skapar en osäkerhet hos den enskilde. Det finns inga självklara förhållningssätt i dagens moderna samhälle, och osäkerheten om vad som är rätt och fel ökar för den enskilde. I högre utsträckning än tidigare får var och en fundera över hur man skall/bör/kan förhålla sig. Det globala risksamhällets frågor, som berörts ovan, är för många i grunden existentiella frågor. Faror och risker som mänskligheten lever under, eller mer korrekt upplevelsen av att dessa faror utgör ett hot mot livets framtid, gör att frågor av existentiell natur blir aktuella. Faktorer som risksamhälle, världssvält, ojämlikhet och andra hot, kan hanteras av den enskilde på olika sätt. *Frivilligt engagemang är ett sätt att hantera den kris som förändrigheten i samhället och medvetenheten om dessa risker och hot leder till.*

ETT VIKTIGT TEMA, i såväl organisationens eget material som i intervjuer och enkäter, är centrala livsfrågor om *hopp och mening*. Engagemanget blir ett sätt att hantera hopplösheten och att försöka skapa mening och sammanhang i det som ser hopplöst ut. Budskapet är tydligt, det finns en framtid. Genom att stödja kyrkans internationella verksamhet är man med och

bygger framtid. Genom detta frivilliga engagemang kan man betyda något för andra människor. Många av de intervjuade uttrycker tillfredsställelse över att man genom att vara aktiv får vara med i ett meningsfullt sammanhang, stärka det positiva och göra nytta:

”Jag känner mig faktiskt ... det hörs uppblåst ... men jag känner mig nöjd liksom ... om jag kan på något sätt hjälpa nån enda behövande människa ute i världen alltså. Det är det jag känner ... och det låter väl som klyschor många har kanske sagt samma sak men det känns liksom skönt när man ser bilder på vad som händer ute i världen ... nöden att det då finns ett bistånd att det finns då ... att man kan i sin lilla värld hjälpa till i liten liten skala. Det ger mig tillfredsställelse om jag säger så att man kan hjälpa till lite så att andra människor kanske kan få det lite bättre. Lite renare vatten ... lite mer medicin ... en drägligare tillvaro för barnen. Det är liksom det som är engagemanget.”

EN MYCKET VIKTIG KOPPLING till människors existentiella frågor, kanske den viktigaste, är frågan om mening. *Genom ett engagemang kan man betyda något för någon annan och när man gör det kan man se mening i livet.* I ett engagemang för en annan människa upplever de aktivt engagerade att de behövs. Det finns i engagemanget en tillfredsställelse av att vara med i ett meningsfullt sammanhang, där man försöker bidra till en positiv utveckling, kanske i samband med katastrofhjälp eller vid trädplanteringskampanjer:

”... när det är en svår situation katastrof eller svält eller så, så vet man att jag är ändå med och hjälper, jag gör nånting. Jag sitter inte bara passiv utan är aktiv .”

Man är en del av en helhet och även om man själv inte bidrar så mycket till denna helhet är man ändå *”en liten kugge i det hela”*.

DE INTERVJUADE påpekar tydligt att engagemanget ger mycket tillbaka, annars skulle de inte fortsätta med sitt engagemang. Detta inte minst med tanke på att det även finns tydliga negativa sidor av engagemanget, med allt från utsatthet och kritik från andra till att engagemanget är tidskrävande och tar tid från annat:

”Den frivilliga organisationen ger den enskilde möjlighet att göra något konkret”

”Det finns inga tydliga gränser mellan livsfrågor och tro”

”Engagemanget kan också vara ett sätt att stärka den egna tron”

”... det är ju en allmän erfarenhet att engagerar man sig i någonting, så riskerar man ju att få lite olika former av problem ... att man blir motsagd eller vad det nu kan va. Det är alltid mycket enklare att inte engagera sig ... man gör det enklare för sig själv.”

EN DEL AV ENGAGEMANGETS NEGATIVA SIDOR kan handla om kritiska kommentarer och ifrågasättanden vid t.ex. insamlandet av pengar på offentliga platser:

”Mycket främlingshat och det är mycket obehagligt. En väldigt vanlig kritik när man räcker insamlingsbössan mot nån är, och då sorterar man ändå bort de som man ser är olämpliga, (skratt) för det ser man ju rätt lätt, men man lyckas ju inte alltid, och då kan en väldigt vanlig replik vara: 'Nää! det gör jag inte de kan stanna hemma de djävlnarna!' Och då brukar jag genast fortsätta samtalet och säga: 'Är det din övertygelse riktigt att de ska stanna hemma?' ... 'Ja, det är det!' ... 'Ja men då är det precis här du ska lägga din peng för dessa pengarna hjälper folk att stanna hemma'. /.../ Om de bara ger sig tid och stanna så kan man nästan alltid komma till rätta med dom.”

Det finns även i insamlandet många ljusa punkter:

”Det kom ett äldre par mannen körades med kärran och kvinnan gående bredvid. De såg så goa och gemytliga ut, /.../ också hejdade jag dom med bössan. 'Nää' sa frun ... 'vi får vänta tills vi har varit inne o handlat' ... Jag tänkte jag får passa på igen då, så jag passade dom också räckte jag bössan igen. Även den gången mot henne märkligt nog, det var en tillfällighet. 'Det ser du väl att vi inte kan lägga nånting nu kärran är ju rent full vi har inte ett öre över' sa hon. Och jag vet inte vad som for i mig men jag sa: 'Men kära vänner så kan ni ju inte ha det' och kvickt ner i kappfickan och tog upp en tia och räckte åt mannen och sa: 'Ta denne' (skratt) varpå mannen skrattade högljutt och sa: 'Nää, ta du den också, (så) ska du få några till. Jag ska säga dig att det är minsann inte alltid hon är så sanningsenlig.' Och hon skrattade också så det var ju verkligen gemytliga människor.”

DEN FRIVILLIGA ORGANISATIONEN ger den enskilde möjlighet att göra något konkret. Den konkreta aktiviteten är här ett vik-

tigt förhållningssätt, som gör de problem den enskilde ställs inför mer hanterbara. Den meningslöshet som det globala risksamhället kan ställa människor inför, blir genom ett engagemang lättare att hantera. Svenska kyrkans internationella arbetet blir för en del engagerade en organisation som erbjuder konkreta handlingar inför de kriser och problem som vi möter i media. Genom arbete i organisationen blir hoten mer hanterbara, samtidigt som organisationen ger möjlighet att i praktisk handling uttrycka de värderingar man har. Genomgående pekar man i organisationens eget material på de möjligheter som skapas där man är verksam, att människor runt om i världen genom verksamheten får förändrade och förbättrade förhållanden.

DET FINNS INGA TYDLIGA GRÄNSER mellan livsfrågor och tro. De livsfrågor människor har är ofta förknippade med någon form av tro. När människor ställer frågor om mening och om hur man ska leva sitt liv, eller vid olika tidpunkter i livet ställer frågor om varför livet ser ut som det gör, om man lever som man vill leva och om hur man får ett meningsfullt liv, så är det aktiva engagemanget ett svar, ett förhållningssätt inför dessa frågor. Engagemanget kan svara på frågor av typen: gör jag det jag vill med mitt liv, bidrar jag till att skapa en bättre tillvaro och en bättre värld? Detta perspektiv finns indirekt med i organisationens egna dokument, men finns mer uttalat i intervjuerna.

MÅNGA AV DE FRIVILLIGT ENGAGERADE är kyrkligt aktiva. En kyrkligt aktiv person finns med i ett sammanhang av liv och död, där frågor om livets korthet och dödens realitet är närvarande. I bibelberättelser, utläggningar, böner, tacksägelse osv., blir den kyrkligt aktive påmind om dödens verklighet och livets korthet. En medvetenhet om livets korthet kan medföra ett aktivt förhållningssätt i livet, att man blir aktiv i livet medan man ännu har möjlighet att vara det.

ENGAGEMANGET kan också vara ett sätt att stärka den egna tron, dels i allmän betydelse att man stärker tron på livet, dels i mer kristen betydelse att man stärker tron på att det finns en yttersta mening i tillvaron. Engagemanget blir ett sätt att inför sig själv och andra visa, att trots det destruktiva som finns i tillvaron, är kärlek, liv och omtanke starkare.

”Man har sin kristna tro, men den syns inte alltid, den finns där mera underförstått”

”För en stor grupp kan det frivilliga engagemanget förstås som en del av det kyrkliga engagemanget.”

”Genom Svenska kyrkans internationella arbete blir man aktiv i arbetet kring frågor om tredje världen”

Kyrka och kristen tro har stor betydelse för engagemanget i organisationen, men kristen tro är inte så ”synlig” i Svenska kyrkans sammanhang som i t.ex. väckelserörelsen. Traditionen i Svenska kyrkan bjuder inte att religiositet är förknippad med speciella synliga åthävor. Man har sin kristna tro, men den syns inte alltid, den finns där mera underförstått:

”... där måste väl det kristna engagemanget va det drivande, men jag springer inte runt på stan och skriker; jag är frälst nu ska jag va med och viftar med en flagga ... så tror jag inte det är hos oss.”

Organisationen framhåller i sitt material att den kristna tron är grunden, men bilden är betydligt mer komplex än så. Av intervjuerna framgår att kristen tro generellt sett har stor betydelse för de engagerade. De visar också att det finns en grupp för vilken det frivilliga engagemanget är en del av det kyrkliga engagemang som man har. *För en stor grupp kan det frivilliga engagemanget förstås som en del av det kyrkliga engagemanget.* Av enkäten framgår att en viktig anledning till engagemang för många är att organisationen är en del av Svenska kyrkan. Dessa resultat stämmer väl med internationell forskning, som framhåller att frivilligt engagemang i kyrkliga sammanhang utgör ett sätt att delta i den kyrka man tillhör.

Det är naturligt att tänka sig att ett engagemang i en biståndsorganisation beror på att man är engagerad i själva sakfrågan: en rättvisare värld. Det finns, som jag visat ovan, en grupp för vilka det är så. Ett genuint intresse för tredje världen leder till att man engagerar sig. Det finns dock en stor grupp för vilka själva saken är mer underordnad. Huvudmotivet till engagemang är istället att engagemanget är en del av ett stort och aktivt engagemang i och för Svenska kyrkan. Grunden till engagemanget är att:

”den rörelse de tillhör engagerar sig, och så gör man det så länge man är med där och sen lämnar man det”.

Det finns alltså en grupp bland de aktivt engagerade vars engagemang grundar sig i det allmänna kyrkliga intresse de har. *Genom Svenska kyrkans internationella arbete blir man aktiv i arbetet kring frågor om tredje världen.* Kyrkan når här män-

niskor som antagligen annars inte hade varit aktiva i en internationell biståndsorganisation. De blir aktiva genom att kyrkan har ett internationellt arbete. Kristen tro har stor betydelse och engagemanget för kyrkan är en viktig del av det frivilliga internationella engagemanget.

Det har funnits en strävan att något närmare undersöka vad det är i kristen tro som inverkar på engagemanget. Intervjuerna pekar på att kärleksbudet och Jesus som förebild är viktiga i sammanhanget, och att det är sällsynt med hotbilder eller domstexter som motiv för engagemang. Enkäterna visar att de enskilda påståenden som får högst värden är de som framhåller en öppen kristendomstolkning som evangeliets kärleksbud och gyllene regeln. Detta är det helt dominerande.

ATT SAMTALA OM

- Hör ditt engagemang samman med dina livsfrågor och din tro?
- Engagemanget i kyrkans internationella arbete är för många en del av det kyrkliga engagemang man har. Kyrkan är en viktig del av engagemanget, själva sakfrågan – i det här fallet internationella frågor – mera sekundärt. Känner ni igen er i detta? Vad betyder det för en organisation när många av de aktiva inte huvudsakligen är engagerade för själva sakfrågan utan pga sitt engagemang för kyrkan?
- En viktig del av engagemanget är att man känner sig ”delaktig i ett meningsfullt sammanhang”. Är det så i kyrkligt frivilligarbete?
- Är det viktigt att Svenska kyrkan har ett eget internationellt arbete? Kan man inte lika väl vara engagerad i Rädda Barnen eller motsvarande?
- Engagemanget i kyrkans internationella arbete motiveras ibland utifrån att det ger kyrkan större trovärdighet. I aktuell debatt om varför man ska vara medlem i Svenska kyrkan framförs det internationella engagemang som Svenska kyrkan har. Hur ser ni på detta?

”Ännu mer tillspetsat blir det när man deltar i frivilligt arbete vars uppgift inriktas på att hjälpa andra, och man gör detta för att själv må bra”

”Det man gör, gör man både för andra, d.v.s. för medmänniskan och nästan, och för att man själv får något tillbaka”

”Det vi gör, gör vi i ett sammanhang i samhället”

Altruism är mycket viktigt för de engagerade

ÄR MAN ENGAGERAD för att själv må bra eller för andras skull? Ibland påtalas den spänning som verkar finnas mellan att tillfredsställa egna eller andras behov. I sina extrema former utesluter de varandra. Men det finns också ett positivt samband, där en förutsättning för att vara effektiv och fungera i ett altruistiskt sammanhang är att man ser sitt eget värde. Samtidigt kan man fråga sig hur tillåtet det är att säga att man deltar i kyrklig verksamhet för att man själv mår bra av det. Ännu mer tillspetsat blir det när man deltar i frivilligt arbete vars uppgift inriktas på att hjälpa andra, och man gör detta för att själv må bra.

VI HAR SETT tidigare att organisationen ger den enskilde möjlighet att göra något konkret, och många är tillfreds över att man kan göra någonting. Man mår bra av att engagera sig. Denna känsla verkar dock inte vara riktigt tillåten hos alla. Det man gör ska man göra för andras skull, inte för sin egen. I följande citat kan vi märka hur den aktivt engagerade resonerar med sig själv:

”Det får ju inte bli nån sorts självändamål att jag gör det för att må bra själv ... där får man ju vara väldigt observant på nått vis ändå ... jag tycker det är ganska svårt i och för sig /.../ vi är ju människor och då är det väl så också att vi behöver känna tillfredsställelse på något vis och det behöver kanske inte va så förfärligt negativt, vi är ju uppfostrade lite så att man får inte lov att, jag i alla fall, att det får inte va nån sorts egoistisk ... egoismen får inte ta överhanden /.../ det där är svårt ... och ändå så behöver vi det ju för jag menar jag skulle inte kunna göra nånting om jag inte mådde bra.”

UNDERSÖKNINGARNA visar att altruism är viktigt för de engagerade. Många av de intervjuade ger uttryck för detta. I enkäterna blir det tydligt att *altruistiska värden är mycket viktiga för de engagerade*. Här finns en nyansskillnad mellan intervjuer och enkäter. Det är naturligt att personer som låter sig intervjuas tonar ner det altruistiska perspektivet. Man vill inte fram-

häva sig själv. Det är ett förhållningssätt som bekräftas av tidigare forskning. Enkäterna är i detta sammanhang trovärdigare.

I ENKÄTEN FÅR PÅSTÅENDEN som ger uttryck för altruism genomgående höga värden. Tre påståenden som uttrycker altruistiska anledningar till engagemang, tillhör de fem viktigaste. Det betyder att *det är en mycket viktig anledning till engagemang att man känner medlidande med människor i nöd, att man bryr sig om mindre gynnade och att man upplever det som viktigt att hjälpa andra*. Altruistiska värden är viktiga, ja t.o.m. mycket viktiga för många av de aktivt engagerade i kyrkans internationella arbete. Samtidigt bör det påpekas att altruism inte står renodlat för sig själv. Det handlar om altruism och egennytta. Det man gör, gör man både för andra, d.v.s. för medmänniskan och nästan, och för att man själv får något tillbaka.

DET ÄR NATURLIGT att man i ett alltmer utpräglat individualistiskt samhälle motiverar sitt agerande utifrån perspektivet att det ska få den engagerade att må bra. Det vi gör, gör vi i ett sammanhang i samhället. Det är en öppen fråga om det även i kyrkliga sammanhang i högre utsträckning är möjligt att lyfta fram perspektivet att ett engagemang för goda mänskliga värden, i detta sammanhang större internationell rättvisa, får den som engagerar sig att må bättre.

ATT SAMTALA OM

- Finns det en motsättning mellan att tillfredsställa andras och egna behov?
- Kan man förena altruism och egenintresse?
- En av de intervjuade säger: ”det får inte bli nån sorts självändamål att jag gör det för att må bra själv”. Känner ni igen er i detta synsätt? Vad är egentligen tillåtet att säga och att tycka? Är det tillåtet i Svenska kyrkan att säga att man är engagerad för att man mår bra av det?

”Frågan om varför människor engagerar sig är en sammansatt frågeställning, där olika delar av människors liv kan utgöra delförklaringar”

”Orden mening och sammanhang är centrala, de utgör i sig en sammanfattning”

” En tro på det godas seger, att kärlek och omtanke är starkare än hat och ondska. Kristen tro är en tro på det goda”

Slutord: mening och sammanhang

FRÅGAN OM VARFÖR människor engagerar sig är en sammansatt frågeställning, där olika delar av människors liv kan utgöra delförklaringar. Människors attityd och förhållningssätt till arbetet, den tidiga socialisationen, olika nutidstendenser och grundläggande värderingar, är några delar i denna helhet.

ORDEN MENING OCH SAMMANHANG är centrala, de utgör i sig en sammanfattning. Engagemanget kan ge mening och sammanhang, detta i en globaliserad värld, där risker i den egna tillvaron och hot mot världens framtid utgör en del av livsmiljön. Engagemanget kan utgöra ett aktivt förhållningssätt inför dessa problem. Det kan vidare, såsom ett förvärvsarbete, ge ett meningsfullt sammanhang där individen får möjlighet att ge uttryck för viktiga behov av social gemenskap och aktivitet. Den frivilliga aktiviteten är för många en form av aktivt deltagande i kyrkans sammanhang. För en stor grupp är det kyrkan som är det primära och själva inriktningen, i det här sammanhanget det internationella, mera sekundärt. Engagemanget kan vidare ge en möjlighet att bearbeta livsfrågor om mening i livet. Genom engagemanget får man möjlighet att ge uttryck för kristen tro i praktisk handling och för centrala altruistiska

värden om att betyda något för andra. Det altruistiska kombineras med själviska motiv. Det är centralt att engagemanget för många av de aktiva ger något tillbaka. Ytterst handlar detta om känslan av mening och sammanhang.

I DET STARKT FÖRÄNDERLIGA samhället är människans identitet inte given. Det krävs sammanhang där identiteten stärks. Ett aktivt frivilligt engagemang kan vara ett sätt att stärka den egna identiteten. I organisationens verksamhet identifierar man sig med andra och stärker sin övertygelse genom engagemanget. Engagemanget blir ett sätt att ge uttryck för och/eller stärka tron på godhet, kärlek och omtanke. Man bekräftar den tro man har eller vill ha. En tro på det godas seger, att kärlek och omtanke är starkare än hat och ondska. Kristen tro är en tro på det goda. Genom att engagera sig, kan man bli delaktig i detta sammanhang. Man bekräftar sin tro och man väljer sida i kampen mot det som bryter ner. Engagemanget är att se både som en strävan efter mening och sammanhang och som ett svar på denna strävan. I den mer eller mindre kaotiska värld som nutidsmänniskan lever i, finns en önskan att livet är gott och tillvaron kärleksfull. Genom ett engagemang i detta fall i ett kyrkligt internationellt arbete, ges individen möjlighet att bearbeta problematiken. Det stärker den enskildes tro på att mänskligt liv har mening och sammanhang. Engagemang kan ge ett sådant sammanhang.

ATT SAMTALA OM

- I detta kapitel sammanfattas avhandlingens resultat kort. Är det något speciellt i resultaten som du som är frivilligt engagerad känner igen dig i, eller är tveksam till?
- Titeln på detta häfte är Engagemang och sammanhang. Dessa ord kommer åter i slutorden. Ger engagemang dig ett sammanhang?

Hur kan vi utveckla det frivilliga engagemanget?

Frågan i rubriken är synnerligen aktuell, och det är min förhoppning att denna skrift skall vara en hjälp på vägen. I denna del 3 ges ett förslag på en modell hur det frivilliga engagemanget kan utvecklas. Avhandlingens resultat pekar på några viktiga punkter om hur vi kan stärka idealiteten i församlingslivet.

1. Börja med att fråga varför
2. Organisera det frivilliga arbetet som ett arbete
3. Se och uppmuntra den frivilligt aktive
4. Sprid uppgifterna och våga fråga
5. Betona ömsesidigheten
6. Visa resultaten
7. Lyft fram att det finns många motiv
8. Sätt barnen i centrum

1. Börja med att fråga varför.

EN FÖRSTA GRUNDLÄGGANDE fråga i en församling är om man faktiskt vill ha (fler) frivilligt engagerade. Vill vi ha frivilligt aktiva i församlingen? Vad är poängerna med ett ökat frivilligt engagemang i en församling? Varför, är en viktig första fråga. Utifrån detta följer en viljeyttring som driver utvecklingen. Ett lämpligt ställe att markera denna viljeyttring är i församlingsinstruktionen. Detta första steg handlar i grunden om ett förankringsarbete. Det krävs en grundläggande diskussion där man vänder på alla stenar, diskuterar svårigheter tveksamheter och fördelar. Denna process måste få ta sin tid, där olika delar av arbetslaget med såväl anställda som förtroendevalda och inte minst de som redan är frivilligt engagerade får delta. En förutsättning för att det frivilliga engagemanget ska växa är att alla parter inser värdet med det frivilliga engagemanget. Ett medvetet val av inriktning får sedan direkta följder för verksamheten. Om vi väljer att satsa på det frivilliga engagemanget så kommer följdfrågorna om hur vi ska göra.

Engagemang och sammanhang

2. Organisera och se det frivilliga arbetet som ett arbete!

OM MAN SOM ENSKILD ska gå in i ett frivilligt engagemang, behöver man ha svar på grundläggande frågor om: när, var och hur. Här är det en hjälp att jämställa frivilligt arbete med förvärvsarbete. Som anställd har man behov av att arbetet är organiserat och strukturerat. Detsamma gäller för det frivilliga arbetet. Dessa strukturer bör göras klara tidigt. Efter den grundläggande förankringsprocessen, är det viktigt att någon utses till att ha ansvar för den fortsatta utvecklingen. Det frivilliga engagemanget är inget som sköter sig själv. Det fordrar arbetsledning, handledning, uppmuntran och stöd. Det bör klart framgå vem som har ansvaret och det måste vara tydligt att den som har uppgiften, har tid för uppdraget. Viktiga delar av denna uppgift kan handla om frågor kring utbildning, vidareutbildning, tystnadsplikt, sekretess, och t.ex. försäkringar. Både bland anställda och frivilligt engagerade möter vi personer som inte är lämpliga för arbetet. Man bör därför tidigt ha tänkt igenom hur man ska hantera konflikter och inte minst hur man ska agera när man möter frivilligt engagerade som inte passar för uppdraget. Det är viktigt att uppgiften att vara ansvarig sköts av en av församlingens anställda. Detta både för kontinuitetens skull och för att den frivilliga verksamheten ska bli en integrerad del av församlingens liv.

3. Se och uppmuntra den frivilligt aktive!

ALLA MÄNNISKOR behöver bekräftelse. I det frivilliga engagemanget är detta extra viktigt. Det är lätt att man som frivilligt aktiv hamnar vid sidan av den löpande verksamheten och inte räknas med i samma utsträckning som andra. Det är lätt att som frivilligt engagerad känna sig ensam. Det behövs regelbundna sammankomster, möten, där olika kategorier i församlingens verksamhet möts. Dels träffar av mer formell natur, och dels träffar av informell karaktär där man lär känna varandra. Alla medarbetare behöver känna att man är en del av ett sammanhang. En fråga handlar om anställdas relation till den frivilliga verksamheten. Det är viktigt att det finns ett helhetstänkande.

”Som enskilt engagerad ska jag kunna sträcka ut lillfingret utan att man tar hela handen”

”De som idag är frivilligt engagerade har ofta blivit tillfrågade om uppgiften”

” Det frivilliga engagemanget är till både för mig själv och för andra”

4. Sprid uppgifterna, och våga fråga!

DET MÅSTE VARA TILLÅTET att vara begränsat aktiv. Jag ska som frivilligt engagerad kunna gå in i en begränsad uppgift både i tid och omfång. Det är ett klassiskt problem att den som är engagerad är engagerad i mycket. Det finns en alltför utbredd inställning som går ut på att när man ändå redan är aktiv så kan man väl göra det där andra också. Istället ska vi sprida uppgifterna så fler blir delaktiga. Som enskilt engagerad ska jag kunna sträcka ut lillfingret utan att man tar hela handen. Jag ska kunna gå in i en liten uppgift och sedan sätta punkt.

ETT SÄTT ATT HANTERA denna problematik är att arbeta i projektform. Ett projekt är begränsat i tid och omfattning. Det gör det lättare för många människor som idag är aktiva såväl inom yrkesliv som socialt att tillfälligt engagera sig. Även för ungdomar som inte har möjlighet att planera sin tid för en längre period är begränsade projekt något som kan upplevas positivt. Ett exempel på projekt som är begränsat i tid och omfattning är den fasteaktion som kyrkan arbetat med i sin internationella verksamhet under många år.

DE SOM IDAG ÄR FRIVILLIGT ENGAGERADE har ofta blivit tillfrågade om uppgiften. Någon har frimodigt vågat ställa frågan. Det behövs ett tilltal annars händer ingenting. En viktig fråga i det sammanhanget är: hur lätt är det att bli engagerad? Hur vet man om att man kan bli frivilligt engagerad i en församling? För det kan man väl? Tar vi vara på den potential som finns? Vem i församlingen har mandat att fråga? Och ytterst vad finns det att bli engagerad i? Om det finns ett intresse av att i högre grad engagera ungdomar, och det gör det väl, måste det bli tydligare att de är välkomna och i vilka sammanhang de kan engagera sig.

5. Betona ömsesidigheten i det frivilliga arbetet: För andra och för mig!

DET BEHÖVER LYFTAS fram ett perspektiv som handlar om den glädje det finns i att kunna göra något för andra. När jag lever inte bara för mig själv utan för min medmänniska så ger det något tillbaka. Det frivilliga engagemanget är till både för mig själv och för andra. Den helige Franciskus har uttryckt detta i orden: ”Den som glömmer sitt eget liv för andras skull, kommer att finna sig själv”. Denna ömsesidighet handlar ytterst om att engagemanget ger en delaktighet i ett meningsfullt sammanhang.

ETT VIKTIGT KÄNNETECKEN för vår tid är den ökade individualiseringen. En förutsättning för att ett engagemang för andra ska ha en plats i ett alltmer beräknande och kalkylerande samhälle, är att perspektivet om att engagemanget ger något tillbaka lyfts fram i högre utsträckning. Det är de organisationer som kan ta tillvara nutidens individualism som har en möjlighet att växa.

EN VIKTIG ASPEKT av det frivilliga engagemanget, är vad jag vill kalla ”det självavärdande perspektivet”. Ett engagemang för andra människor är ett sätt att bearbeta de frågor vi människor bär på. Det gäller såväl nutida aktuella frågor som det moderna samhället skapar, som djupa existentiella frågor om mening och mål. Genom ett frivilligt engagemang är jag till för andra, jag har en uppgift, jag är behövd. Ett aktivt engagemang hjälper oss se hur vi som människor hör samman med varandra och att vi är alla delar av en helhet och ett sammanhang. Genom att utveckla det frivilliga engagemanget i församlingarna, ges fler människor möjlighet att bearbeta centrala mänskliga frågor. Genom den internationella verksamheten bearbetas synnerligen aktuella frågor om jordens och människans framtid. Det är en viktig anledning till att det internationella perspektivet ska vara självklart i församlingars verksamhet.

”Det behöver lyftas fram att ett engagemang gör skillnad”

”Det finns många fingrar på en hand, men alla fingrarna behövs”

”Det finns därför inget viktigare för en kristen församling än att sätta barnen i centrum”

6. Lyft fram positiva och trovärdiga resultat.

I ALLT VI MÄNNISKOR gör finns en grundläggande fråga om det är lönt att engagera sig. Betyder det jag gör något för andra? Effekten av det vi gör är mer eller mindre tydlig beroende på det frivilliga arbetets inriktning. Men det är alltid viktigt att motivera insatsen. Det är viktigt att visa på det frivilliga engagemangets resultat. Är du frivilligt engagerad i det internationella arbetet behöver du ha konkreta exempel på vad hjälpen innebär. Motsvarande gäller i diakonala sammanhang, besöksgrupper, sångkörer eller vilken frivilligform vi än är engagerad i. Det behöver lyftas fram att ett engagemang gör skillnad.

7. Gör det tydligt att det finns många olika motiv till engagemang.

VI ÄR OLIKA, vi har olika motiv till varför vi gör det vi gör. Det finns många fingrar på en hand, men alla fingrarna behövs. Man måste inte tycka likadant, tro likadant för att verka tillsammans. Man kan istället låta mångfalden blomma och olika förhållningssätt komplettera varandra. Istället för att låta kyrkan vara en åsiktsorganisation som befolkas av trosopoliser, kan

hon bli ett sammanhang där varje människas tillhörighet till Gud bekräftas i ord och gärning, och där ordet tillsammans står för att verksamheten formas av såväl frivilligt engagerade som anställda. Vi kan hjälpas åt att göra mångfalden till en tillgång som berikar verksamheten.

8. Sätt barnen i centrum.

ETT VIKTIGT DELRESULTAT av mina undersökningar är att upplevelser och erfarenheter tidigt i livet är viktiga för att förstå ett frivilligt engagemang. Påtagligt många av de personer som jag intervjuat berättar spontant om hur de fostrats in i värderingar som handlar om att känna empati – att bry sig om andra. Det barn som får möta kärlek, värme och närhet, får ett annat liv som vuxen än det barn som får möta motsatsen. Hela vårt vuxna liv bearbetar vi tidiga upplevelser av gott och ont. Det finns därför inget viktigare för en kristen församling än att sätta barnen i centrum, där vi tillsammans kan hjälpa varandra att stödja barnen till ett medmänskligt empatiskt förhållningssätt i livet.

I EN AV Per Gunnar Evanders romaner låter författaren en varm småskolelärarinna säga några mycket viktiga ord: ”Alla problem i världen är underordnade ett enda: det sätt varpå vi tar hand om och uppför oss mot våra barn” Det är där allting börjar. Det gäller i samhället, det gäller i kyrkan!

ATT SAMTALA OM

- I det första kapitlet hade ni möjlighet att göra en inventering över vilka frivilliga insatser som utförs i er församling. Om ni inte gjorde en sådan genomgång då, så gör den nu tillsammans. Vad vill ni nu utveckla? Vad vill ni avveckla?
- Diskutera tillsammans de åtta punkterna och vad de kan betyda i ert sammanhang! Lycka till!
- I fördjupningsdelen på www.ideelltforum.se/skriftserie_3 finns en figur som kan hjälpa oss förstå varför man engagerar sig och varför man inte engagerar sig.

IDEELLT FORUM

Ideellt forum är en mötesplats för samarbete kring den övergripande målsättningen att stärka delaktigheten i det lokala församlingslivet i Svenska kyrkan. Samarbetet har formen av ett nätverk, där alla som är med både bidrar med sina egna resurser och erfarenheter, samtidigt som man får ta del av andras.

Genom Ideellt forum vill vi skapa en mötesplats för erfarenhetsutbyte, inspiration, kunskapsutveckling, samarbete och opinionsbildning.

HUR KAN MAN VARA MED?

Varje organisation eller grupp inom Svenska kyrkan, som delar den övergripande målsättningen "att stärka delaktigheten i det lokala församlingslivet i Svenska kyrkan" är välkomna med som huvudman för Ideellt forum. Huvudmännen tar gemensamt det övergripande ansvaret för Ideellt forums verksamhet och ekonomi.

För en församling i Svenska kyrkan finns också möjlighet att, i stället för att gå in som huvudman, ansluta sig till Ideellt forum. För att vara ansluten behövs ett beslut i församlingen, att man utser en eller två kontaktpersoner och att man meddelar Ideellt forum att man vill ansluta sig. Årsavgiften för anslutna församlingar är 3 000 kronor.

Inom ramen för Ideellt forum vill vi också utveckla ett kontaktnät av personer som är intresserade av att vara med och verka för ökad delaktighet i det lokala församlingslivet.

Vill Du gå med i kontaktnätet, ansluta din församling eller gå med som huvudman för Ideellt forum: ta kontakt med någon av kontaktpersonerna som finns på hemsidan. Du kan också läsa mer på: www.ideelltforum.se

STYRGRUPP OCH SAMORDNARE

Ideellt forums verksamhet leds av en styrgrupp, utsedd av huvudmännen. För att hålla samman den gemensamma verksamheten finns en anställd samordnare.

KONTAKT

Ideellt forum i Svenska kyrkan
Klara södra kyrkogata 1, 111 52 Stockholm
08-727 1778
info@ideelltforum.se
www.ideelltforum.se

Samordnare Fredrik Hedlund

I HELA VÄRLDEN FÖR ATT HELA VÄRLDEN

Svenska kyrkan arbetar för en värld utan fattigdom, hunger och förtryck. Vi drivs av övertygelsen om varje människas okränkbara värde. Tillsammans med andra kyrkor och biståndsorganisationer finns vi i *hela världen* för att *hela världen*.

Vårt uppdrag är att vara kyrka just nu – för försoning, förvandling och upprättelse.

Snabb katastrofhjälp, långsiktig utveckling och mer än hundraårigt samarbete med kyrkor i Afrika och Asien – så kan Hela världen, Svenska kyrkans internationella arbete beskrivas.

Arbetet kan också presenteras utifrån följande områden:

- Kyrkan i världen
- Landsbygdsutveckling
- Klimat och miljö
- Ekonomisk rättvisa
- Fred, demokrati och mänskliga rättigheter
- Hiv och aids
- Katastrofinsatser

I många församlingar finns internationella grupper som med stort engagemang och goda erfarenheter arbetar tillsammans. Den internationella gruppen samordnar, planerar och utvecklar det internationella arbetet så att det blir en angelägenhet för hela församlingen.

Uppgiften i församlingen är:

- att upprätthålla och öka det internationella engagemanget
- att informera om det internationella arbetet
- att bedriva och samordna församlingens insamlingsverksamhet.

Svenska kyrkan

INTERNATIONELLT ARBETE

- Det finns ett behov hos människan av att vara med i ett sammanhang så att vi upplever tillvaron begriplig, hanterbar och meningsfull, skriver Lars Rubin i denna skrift om engagemang och sammanhang.

Skriften är en sammanfattning och bearbetning av Lars Rubins avhandling "Engagemang i Lutherhjälpen - Studier av motiv och drivkrafter hos frivilligt aktiva". Texten har kompletterats med samtalsfrågor och uppgifter att göra tillsammans och lämpar sig väl både för samtal bland ideella, förtroendevalda och anställda medarbetare i Svenska kyrkan. På Ideellt forums hemsida kan man också läsa studiehandledning och fördjupningsmaterial omkring skriftens innehåll.

För att vi som kyrka ska kunna öppna upp för ett vitalt och nytt engagemang är det nödvändigt att känna till att engagemanget är mångfacetterat, att det måste synliggöras och uppmuntras. Den här skriften vill hjälpa församlingarna att allt mer synliggöra församlingens frivilliga och ideella som viktiga medarbetare i kyrkan. Häftet avslutas med att ge en konkret modell för hur vi kan utveckla det frivilliga engagemanget i Svenska kyrkan.

www.ideelltforum.se

sensus

ideellt forum
i Svenska kyrkan

.....
DETTA HÄFTE ÄR EN DEL AV EN SKRIFTSERIE SOM IDEELLT FORUM I SVENSKA KYRKAN GER UT MED START HÖSTEN 2009.

AMBITIONEN ÄR ATT SKRIFTSERIEN SKA VARA EN HJÄLP ATT FÖRDJUPA SAMTALEN OMKRING

DET IDEELLA ARBETES BETYDELSE I SVENSKA KYRKAN.